

מכון התורה
יד רפאל
למחנה הספרייה והחינוך

שע"י ישיבת 'כסא רחמים' ספרדית
ע"י החסיד הנעניו רבי רפאל מאוזו אביו של הגה"ק 'איש מצליח' זצ"ל
בנשיאות: מרן מופת הדור הראש"ל רבנו עובדיה יוסף זצ"ל
ומרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבנו מאיר מאוזו שליט"א
בראשות הגאון ר' שלמה מועלם שליט"א
כתובת: רח' הרב עוזיאל 26 ב'ב'. טל': 03-5747316
עורך העלון: הרב רפאל יוסף

אור ההלכה

עלון תורני
בעניני סת"ם

מס' 140 | כסלו תשפ"ג | שנה י"ג | לענ"ג יוסף בן כונה, טובה בת צלחה ע"ה

אזכור חכם
תיקוף סופרים
(עמ' 3)

נדפס מחדש ספר מלאכת שמים

דבר העורך

ומבאר דבריו ולפעמים אף חוזר בו מדבריו. כל הציונים לספר "ברוך שאמר" הוחלפו לפי המהדורה המצויה כיום - הוצאת וגשל עם הגהות מנחת סולת. חידוש חשוב שנתחדש במהדורה זו שבכל המקומות שהרב "קסת הסופר" נושא ונותן בדברי המלאכת שמים, הובאו הדברים במקומם בשולי הדף לתועלת המעיינים, נוספו גם ציונים לדברי המשנה ברורה ועוד פוסקים בשולי הדף, נוספו גם ציונים מספר "קול יעקב בכל מקום שדברי המלאכת שמים מוזכרים בספרו. תהליך עיבוד הקלף שהיה במהדורה ראשונה כתוב בגרמנית תורגם ללשון הקודש, בסוף הספר נערך מפתח מפורט כדי להקל על המעיינים

ספר מלאכת שמים להגאון הגדול רבי **יצחק דב הלוי במברגר** זצ"ל הדן בהלכות סת"ם, נחשב לספר יסוד בדינים אלו, והרב קול יעקב מביאו עשרות פעמים בספרו כנודע, הספר נדפס לראשונה בשנת תר"ג עם הסכמת מחותנו הגאון רבי יעקב אטלינגר זצ"ל בעל "ערוך לנר", ובשנית בשנת כת"ר עם תיקונים והוספות ואזל כליל מהשוק, וכעת נדפס מחדש ע"י הרב **נחום פינחס יאקב שליט"א** במהדורה מפוארת בדפוס חדש באותיות מאירות עיניים, כל הספר הוגה ונוקד מחדש, כמו כן נוספו בו מאות מראי מקומות ונפתחו ראשי תיבות, וכן כל ההוספות והתיקונים שהוסיף המחבר במהדורה בתרא בסוף הספר, הוכנסו כולם למקומם וסומנו בסימן "יד" מלפניהם ואחריהם. במהדורה זו נוספו כל מראי מקומות שדן בהם המחבר בשאר ספריו כשלפעמים מוסיף

למצוא בנקל את מבוקשם. ניתן להשיג את הספר אצל המוציא לאור בטלפון: 02-5386650

העלון יוצא לאור בסיוע:
רצועות "כתר ההידור", יצור כל סוגי הרצועות לתפילין, עור עליון עבודת יד, ועבודת מכונה, שחורות משני הצדדים. וכל שלבי הייצור נעשים עם כל ההידורים ההלכתיים ע"י אברכים יר"ש, כמו כן הרצועות עומדות תחת **בקרה טכנולוגית צמודה על איכות הרצועות** ע"י מומחים מהשורה הראשונה. בהשגחת: **הרה"ג רבי שלמה מחפוד שליט"א** והרה"ג רבי **יעקב מאיר שטרן שליט"א** והרה"ג רבי **שלמה מועלם שליט"א**. כתובת המפעל: א.ת. נתיבות ת.ד. 5077 טל: 08-9933597 נייד 050-6740000 hazotm@walla.com

לקבלת העלון: בבית ההוראה ניתן לקבלו חינם בין השעות 14-13. **בדואר:** דמי מינוי לשנה 50 ₪ עבור 12 גליונות, אם שולחים צ'ק יש לכתוב לפקודת: "הרב שלמה מועלם". ת"ד 6357 פתח תקוה

הודעות המכון

מהנעשה במכון

ביום רביעי ט"ו בחשוון התשפ"ג נפגש מורנו ראש המכון הגאון ר' שלמה מועלם שליט"א עם הגאון המפורסם רבי **יעקב מאיר שטרן שליט"א**, דיין ומו"ץ בבה"ד דהגר"ש ואזנר זצ"ל ומחבר הספר משנת הסופר ועוד ספרים חשובים.

הגרי"מ שטרן קיבלו בחביבות רבה והזכיר שראש המכון שליט"א היה מגיע אליו בעבר רבות בבירורי הלכה בעניני סת"ם וחבל שזה התמעט....

הרבים גדול, ומלמד את הציבור הלכות אלו ומציל ממכשולות בעניני סת"ם, ואשרי שיש לי חלק קטן בזה... סיים בחיוך. לאחר מכן שוחחו הרבנים שליט"א בכמה מהסוגיות הנדונות בספר. לסיום, ברכו הגרי"מ שטרן שיזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה ולזכות את הרבים בעוד ספרי הלכה חשובים ולעמוד בעוז כנגד כל הפרצות המתעוררות חדשים לבקרים בשוק הסת"ם מתוך בריאות ושמחה אמן.

ביציאתנו, סיפר לנו אחד הנוכחים שבעבר שאל את הגרי"מ שטרן שאלה בצורת האותיות, וציין לפניו שהרב מועלם הכשיר זאת, הגרי"מ שטרן עיין בשאלה והשיב: אמנם אני מתקשה להכשיר בזה, אך **אם הרב מועלם הכשיר תוכל לסמוך עליו!**

שאלות ותשובות שנשאל מרן רה"י הגאון רבי מאיר מאוזו שליט"א

שואל ומשיב | נאמן ס"ט

א. שאלה: בראש חודש כשחולצים את התפילין קודם מוסף, האם מותר לדבר בדברי תורה או שזה הפסק בין קדיש למוסף?
תשובה: מותר לשוחח בדברי תורה בשעה שחולץ התפילין קודם מוסף, ואין לחוש משום הפסק בין הקדיש למוסף, שכלל גדול הוא שהקדיש חוזר על העבר ולא על העתיד. וכן המנהג בחו"ל להכריז בראש חודש בין קדיש למוסף שמי שלא אמר פרשיות התפילין (קדש לי והיה כי יביאך) יאמר עכשיו קודם שיחלוץ התפילין. ואם אין הציבור ממחרים, עדיף לקפל

ב. שאלה: סופר שהוא גם מגיה מוסמן האם יוכל להגיה את הסת"ם שכתב מבלי למסור למגיה נוסף?
תשובה: לפי הנהוג למסור סת"ם חדשים לשני הגהות ע"י שני מגייהם וגם הגהת מחשב אחת, סופר סת"ם שהוא גם מגיה מוסמן יכול גם כן לבדוק הסת"ם שכותב, ואח"כ ימסור למגיה נוסף, ואין צריך למסור לשני מגייהם.

שאלות מבית הוראה יד - רפאל

מאת הר"ה א"ר' שלמה מועלם שליט"א
מח"ס יריעות שלמה ד"ח וראש המכון

א. שאלה: עמש"כ כתב מרן בשו"ע (סימן לב סעיף כז) וז"ל: אותיות ותיבות שנמחקו קצת אם רישומן ניכר כל כך שתינוק דלא חכים ולא טיפש יכול לקרותם, מותר להעביר עליהם קולמוס וכו'. עכ"ל. מה שייך תינוק לגבי צבע הכתב, הרי גם בצבע צהוב או אפור שהם פסולים, התינוק יקרא את האותיות כהוגן. וכמה פעמים שאלתי מורי הוראה על כתב שדהה וראיתי שהכשירו או פסלו מבלי להראות לתינוק? (הרב ישראל וקנין אלעד)

תשובה: הנה לדינא ודאי שרק חכם בשיקול דעתו ובנסיגונו הרב יקבע אם הדיו עדיין שחור או שיצא מגדר שחור והוא פסול, ולא שייך לשאול תינוק על זה. וכ"כ הרב ערוך השלחן (סימן לב אות נב) שצריך בקיאות גדולה להבחין אם זהו דיו או חלודה בעלמא. ע"ש. ושאלתך ע"ד השו"ע במקומה עומדת, מה שייך לשאול תינוק? הרי בכל אופן ובכל צבע הוא יכיר את האות, והראיה לזה מהרב פרי מגדים (סימן ל"ב אשל אברהם ס"ק ט"ל) שכתב גבי אות וא"ו שנקלף מקצת אורך ונשאר רושם, ודאי" צריך לכסות הרושם כשמראה לתינוק. ע"כ. והיינו שאם לא יכסה לתינוק הרי שיקרא את הוא"ו בצירוף הרושם אע"פ שפקע ממנו שם דיו, ולכן צריך לכסותו, וכן הסכימו כל האחרונים. ועוד מצאתי להמה"ר"ל בתשובה (סימן קי"ט) שנשאל בזה והשיב בזה"ל: כתב ישן שרישומו ניכר, נראה לענ"ד דמותר להעביר עליו קולמוס ולהאירה, ולא חשיב שלא כסדרן, דבלא"ה רישומו ניכר ונקרא. עכ"ל. הרי שלא הצריך תינוק.

וראיתי שכבר עמד על ביאור דברי מרן, הרב דעת קדושים (סימן ל"ב ס"ק מ') וז"ל: גם ברושם חלודה בעלמא יקרא התינוק, ואין צבע זה כשר לכתובה, ומקור דברי מרן בתה"ד ומבואר גבי רישומו ניכר דתליא בתינוק, והוא חידוש בעיני, דלפמ"ש המ"א

דאם רק רושם לבנונית ניכר, אינו בכלל רושם דיו ולא מועיל בזה תינוק, כיון שצ"ל דיו שחור. עכת"ד, ותלמידו הרב גידולי הקדש (שם אות ל"ז) כתב שדבריו מסתברים דלא מועיל תינוק לענין הבחנת המראה, ולכן יש לפרש דברי תה"ד ושו"ע שכתבו "אותיות שנמחקו קצת ורישומן ניכר", היינו שניטשטשו מהצדדים ונעשו קוים דקים או קצרים, אבל מה שנשאר מהן הוי דיו שחור וא"צ הכרת תינוק, רק לענין שיעור האותיות בעוביין ובאורכן. עכ"ד. וראה לו עוד במקדש מעט (שם ס"ק קל"א). ומבואר יוצא מדבריו שהתינוק נשאל על צורת האות מחמת שחלקה שחור נעשה דק וקצר וחלקה ניטשטש ודהה, באופן שיש קצת ספק על צורת האות בחלקה השחור ואין כאן שאלה על צבע הדיו, דזה באמת תלוי רק בעיני המורה שבקי בדיני הצבעים להבדיל בין הכשר לפסול.

עוד י"ל לפי מה שנשאלתי בעבר שחלק מהגג דהה גם בחום שעדיין יש בו שחרות, ומ"מ כיון שלעין נראה כוא"ו שחורה עם עוד תוספת גג חום, לא נראה כ"כ שזר רי"ש ולכן צריך לשאול תינוק, משא"כ בנדון מהרי"ל שכל האות בגוון אחד אלא שקצת דהה, ואולי לזה התכוין הרב מקדש מעט הנ"ל.

עוד נלע"ד ליישב דאם נדקדק בלשון תה"ד (סימן מה) שכתב בזה"ל: אותיות ותיבות שנמחקו קצת אם עדיין רישומן ניכר ורוצה להעביר עליהן קולמוס לפי שחושש שמא ימחקו עוד יותר שלא יהא רישומן ניכר. עכ"ל. ומדנקט "נמחקו קצת" משמע שחלקים מן האות נמחקו קצת ונעשה קצת ספק על צורת האות כגון אות רי"ש כזה **ר** ולכן הצריך תינוק [כידוע שהשאלות בתה"ד הם מהמחבר עצמו] משא"כ בנדון מהרי"ל שכתב: "כתב ישן שרישומו ניכר מותר להעביר קולמוס להאירה", מבואר שרק צבע הדיו קצת דהה, מדנקט בסיפא "להאירה" היינו להשחיר יותר את הכתב. ודוק. **זה התירוץ הטוב מכולם. נאמ"ן ס"ט**

פינת ההלכה

שמות הכתובים על כלים ועל דברים שונים

שם הכתוב על קיר

א. בית כנסת ישן בחו"ל שעל קירותיו כתובים ברכות ושמות הקדושים, ובאה פקודה מהממשלה לתקן את הקירות, ואם לאו יסגרו אותו. הדבר תלוי: אם הוא ודאי פסיק רישיה שימחק השם, אסור. ואם אין פסיק רישיה, מותר. וכשיש ספק ימחק ע"י גוי. והיכא דאפשר עדיף לכסות את השמות בנייר ללא דבק במקום שכנגד השם, ולשים דבק רק בקצה הנייר, ולצבוע על זה, שאם יסירו את הנייר יתגלו השמות ולא ימחקו.

ב. בית כנסת שצריך לחדש את הצבע ועל קירותיו כתובים פסוקים עם השמות הקדושים, יש לכסות את השמות בנייר, ולשים דבק רק בקצוות ולא כנגד מקום השמות ולצבוע עליהם, שבאופן זה אם יסירו את הנייר יתגלו השמות ולא ימחקו. ואם לא עשה כן והניח דבק על כל הנייר, הרי זה מחק את השם.

תיקון סופרים

הערות למעשה בקצרה
בדברי הפוסקים
האחרונים

בספר "משנת מרדכי" להגאון רבי מרדכי פרידלנדר זצ"ל (בעמוד רצג) כתב שבי"ת שנדבקה בכל מושבה לאות מ"ם, פסולה. וצריך לבטל את שתי האותיות מצורתן, ובביאורים כתב שמבואר בשו"ת דבר שמואל אבובה (סימן פט) גבי שתי ביתי"ן שנגעו בכל עובי מושבן, שהבית השניה נפסלה כיון שלא ניכר אם היא ב"ת או כ"ף, וה"ה הנד"ד שעל ידי הדיבוק לא ניכר אם היא מ"ם או סמ"ך. ע"ש.

ואחר המחילה יש להעיר שאין זה דומה

לשתי ביתי"ן הנ"ל, ששם עיקר ההבדל בין ב"ת לכ"ף הוא במקום אחד, הזוית או העיגול שלמטה, וכיון שמחמת הדיבוק לא ידוע אם היא ב"ת או כ"ף, פסולה, וכמ"ש בס"ד בסה"ק יריעות שלמה (ח"ג אות ב' סעיף ל"ב). ע"ש. משא"כ כאן שההבדל בין מ"ם לסמ"ך אינו אחד, אלא שלושה

ג. המדביק מודעות על הלוחות שברחובות הערים או בחצרות בתי הכנסת ומניח דבק על כל המודעה, ידוק אם יש שמות קדושים במודעות הישנות, לפני שידביק עליהן את המודעות החדשות.

ד. חדר שכתובים על קירותיו שמות הקדושים, יש אוסרים לעשות פעולות בחדר הגורמות למחיקת השמות הקדושים, כגון: אדים או עשן וכי"ב, ויש מתירים וכן עיקר.

ה. בית הכנסת שעל קירותיו כתובים פסוקים ובהם שמות הקדושים באותיות בולטות ממתכת כל אות בפני עצמה, ועתה רוצים לצבוע את הקירות ולהסיר את הכתוב שם, אסור להוציא את אותיות השם אחת אחת כיון שנמחק השם, אלא יש לחברן ולהדביקן ע"י ריתון מוטות ברזל דקות בין אות לחברתה בעודן על הקיר מבלי לגרום למחיקתן ולהוציא את השם בשלמות, ואז יוכלו להחזירן למקומן או לגונן. וכן אם האותיות הבולטות הן מעץ יחברן אחת לשניה ע"י חתיכת עץ וכנ"ל. ואם על ארון הקודש מודבקות אותיות שם הוי"ה ב"ה בצבע צהוב, מותר לצבועם בצבע אדום וכל שכן לצבועם באותו צבע עצמו, כמ"ש בפרק ח' סעיף טו. ע"ש. [יריעות שלמה ח"ד].

הבדלים, א) במ"ם שתי הזויות במושב, הימנית והשמאלית, והשמאלית מרובעת כראוי, ב) דפנות המ"ם יורדות ביושר דבר המעיד שהיא מ"ם ולא סמ"ך, ג) ועוד שיעקר ההבדל בין מ"ם לסמ"ך הוא רוחב המושב, שכאשר הוא רחב היא מ"ם

וכאשר הוא צר היא סמ"ך כמבואר בסה"ק יריעות שלמה (ח"ב כלל י"א סעיף א'), וכאן המושב רחב. נמצא שרוב הסימנים מעידים שהיא עדיין מ"ם ולא סמ"ך וכן נראה לעינינו, אלא שעדיין היא לא מ"ם גמורה מחמת חסרון הזוית הימנית, לכן **למעשה יש לשאול תינוק. ואם יקרא לנכון יש להפריד הנגיעה בסכין ותחזור האות לכשרותה ולהידורה.**

ועוד יש להעיר מה שפסל את הבי"ת הראשונה גם זה אינו נכון, שהרי לא נשתנתה צורתה מחמת הנגיעה כמבואר בדבר שמואל הנ"ל שכתב למחוק רק את השניה, וכן דעת מרן השו"ע וכמ"ש ביריעות שלמה ח"ג הנ"ל ובחלק א' פרק י"ב סעיף ה' ובחלק ב' כלל ל' סעיף ו'. ע"ש.

